

15. Портер М. Стратегія конкуренції: Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / Пер. з англ. – К.: Основи, 1997. – 390 с.
16. Конкурентоспроможність України: оцінка Всесвітнього економічного форуму (за Звітом про глобальну конкурентоспроможність 2010–2011). – www.bank.gov.ua
17. Інноваційний менеджмент: конспект лекцій для слухачів курсів підвищення кваліфікації / Інститут економіки на прогнозування НАН України. – К., 2007. – 156 с.
18. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України за період 2008–2010 років. – www.ukrstat.gov.ua
19. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт. упоряд.: Г.О. Андрощук, І.Б. Жилияєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. – К: Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.

А.А. Олешко **ИННОВАЦИОННЫЕ ФАКТОРЫ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДИНАМИКИ**

Проведен анализ взаимосвязи экономических циклов и инноваций. Предложена концептуальная схема влияния инноваций на экономический рост. Обоснованы направления активизации инновационного фактора с целью выхода национальных хозяйств на траекторию экономического роста.

УДК 330.341.1.

ОСНОВНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА СКЛАДОВИХ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЇЇ МІСЦЕ В ІННОВАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ

А.О. Маслюківська,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. У контексті сучасних ринкових трансформацій, процесів глобалізації та міжнародної інтеграції все більша увага приділяється реалізації інноваційної діяльності як у межах окремого підприємства, так і в національних та транснаціональних масштабах. Активізація інноваційної діяльності на промислових підприємствах та інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни, її конкурентоспроможність та перспективи на світовому ринку. З огляду на те, наскільки широко та ретельно сьогодні розглядається проблема інноваційної діяльності та умов її реалізації, можна зробити висновки про доцільність та актуальність даної теми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями інновацій та інноваційного розвитку займалися такі вітчизняні вчені, як В. Александрова, Н. Авдєєва, О. Амоша, Ю. Бажал, В. Власенко, І.Єгоров, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Жилінська, І. Корнілова, О. Кузьмін, О. Лапко, Л. Нейкова, В. Соловійов, Д. Черваньов, А. Яковлева та інші. Значний вклад у

*Узагальнено наукові підходи до визначення сутності та складових інноваційної діяльності, визначено її місце в інноваційному процесі та необхідність реалізації. Охарактеризовано взаємозв'язок інноваційної та загальнопромислової діяльності підприємства. **Ключові слова:** інноваційна діяльність, інновації, інноваційний процес, підходи наукового дослідження.*

дослідження і розвиток теорії та практики інновацій внесли зарубіжні дослідники варто відзначити Р. Акофф, П. Друкер, П. Завлін, М. Портер, Б. Твіс, Р. Фатхутдінова, Р. Фостер, М. Хучек та ін.

Використання інформаційних, предметних, функціональних та процесних підходів забезпечить більш глибоке розуміння сутності поняття «інноваційна діяльність», дасть змогу всебічно проаналізувати даний термін залежно від того, як його трактують різні науковці у своїх працях. Разом з тим доцільно більш детально проаналізувати умови та обґрунтувати необхідність реалізації інноваційної діяльності.

Мета статті – дослідження суті поняття «інноваційна діяльність» та характеристика її складових з точки зору основних підходів наукових досліджень, визначення її місця в інноваційному процесі та обґрунтування необхідності її реалізації.

Сутність інформаційного підходу полягає в тому, що при вивченні будь-якого об'єкта, процесу чи явища в природі або суспільстві передусім виявляються найхарактерніші для нього інформаційні аспекти, тобто аналізується та систематизується наявна інформація [1]. Застосування такого підходу у поєднанні з термінологічним дає змогу ґрунтовніше проаналізувати визначення понять та термінів.

При визначенні поняття «інноваційна діяльність» виділяють три альтернативні підходи – процесний, функціональний та предметний, відповідно до яких науковці та дослідники трактують означену економічну категорію [1].

Законом України «Про інноваційну діяльність» інноваційна діяльність визначається як діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [2]. Наведене визначення є прикладом процесного підходу в поєднанні з діяльнісним, оскільки включає послідовність певних дій.

Відповідно до процесного підходу інно-

ваційна діяльність визначається також як процес, що спрямований на розроблення й реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий чи вдосконалений продукт, реалізований на ринку, у новий чи вдосконалений технологічний процес, використовуваний у практичній діяльності, а також зв'язані з цим додаткові наукові дослідження й розробки.

Ознакою предметного підходу є результативний характер використання та впровадження інновацій. Інноваційна діяльність постає як результат та розуміється як діяльність, спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок для розширення й відновлення номенклатури та поліпшення якості продукції, що випускається (товарів, послуг), удосконалення технології їх виготовлення з наступним упровадженням і ефективною реалізацією на внутрішньому й іноземному ринках (це стосується також інноваційно-інвестиційної діяльності) [3].

За функціональним підходом інноваційна діяльність вважається комплексом практичних дій, спрямованих на використання науково-технічних результатів для отримання нових або поліпшення існуючих виробів, технологій, методів управління та ін. [4].

За матеріалами Посібника Осло, інноваційна діяльність – це всі наукові, технологічні, організаційні, фінансові та комерційні дії і заходи, включаючи інвестиції в нові знання, які реально приводять або можуть привести до реалізації інновацій. Ці дії можуть бути інноваційними самі по собі або допоміжними для здійснення інновацій. У них включаються також фундаментальні дослідження, які (за визначенням) не бувають безпосередньо пов'язані з розробкою будь-якої конкретної інновації [5].

Досить вдалим та ґрунтовним, на думку автора, є визначення інноваційної діяльності як такої, що спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздат-

них товарів і послуг [6].

Отже, всі підходи так чи інакше трактують інноваційну діяльність через призму процесного та діяльнісного підходу як комплекс конкретних дій виробництва, впровадження та використання інновацій.

Сутність інноваційної діяльності полягає не лише у винахідництві. Вона передбачає вмiле управління та організацію впровадження новачій, у тому числі і створених іншими. Це потребує особливо-го, новаторського, антибюрократичного стилю мислення менеджерів організації, зорієнтованого на нововведення, координування і узгодження діяльності зі створення та впровадження новачій усіма структурними ланками і службами.

Системний підхід при дослідженні сутності даного поняття дає змогу визначити його основні складові та взаємозв'язки між ними.

Складовими інноваційної діяльності в організації є [7]:

- винахідницька та раціоналізаторська діяльність;
- розробка, виробництво й поширення інноваційної продукції;
- впровадження нових ідей та наукових знань у сфері управління суспільством, що мають позитивні соціальні ефекти;
- виконання проектних, дослідницьких, дослідно-конструкторських і технологічних робіт, пов'язаних зі створенням і освоєнням виробництва інноваційної продукції (товарів і послуг);
- інжинірингова діяльність;
- патентні дослідження, оціночна діяльність і експертиза, виконання інших робіт і послуг, пов'язаних з комерціалізацією інтелектуальної власності й передачею технологій;
- інформаційне й консультаційне обслуговування, підготовка кадрів і персоналу;
- проведення маркетингових досліджень;
- проведення випробувань щодо серти-

фікації у стандартизації інноваційної продукції;

- пропаганда результатів інноваційної діяльності й поширення науково-технічної інформації;
- організація і обслуговування біржової діяльності у сфері трансферу технологій;
- інвестиційна і лізингова діяльність, спрямована на створення, виробництво й поширення нововведень.

Залежно від типу інновацій за Й. Шумпетером інноваційна діяльність підприємства може включати [8]:

- виробництво невідомого споживачам нового продукту або продукту з якісно новими властивостями (продуктова інновація);
- впровадження нового засобу виробництва, в основу якого покладено нове наукове відкриття або новий підхід щодо комерційного використання продукції (техно-логічна чи процесна інновація);
- освоєння нового ринку збуту незалежно від того, існував цей ринок раніше чи ні (збутова інновація);
- залучення нових джерел сировини та напівфабрикатів незалежно від того, існували ці джерела раніше чи ні (сировинна інновація);
- впровадження нових організаційних форм (організаційна інновація).

До важливої складової інноваційної діяльності входить праця висококваліфікованих технологів, конструкторів, маркетологів, економістів, фінансистів, які виконують специфічні функції з технологічного проектування та конструювання новачій, забезпечення фінансами науково-дослідних і проектно-пошукових робіт, калькулювання витрат ресурсів, цінового проектування, просування товару на ринок тощо. Працівники всіх рівнів є суб'єктами інноваційної діяльності у межах окремого підприємства.

Об'єкти інноваційної діяльності [2]:

- інноваційні програми і проекти;

- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче обладнання та процеси;
- інфраструктура виробництва і підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки;
- товарна продукція;
- механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проєктів [2].

Однак лише частина працівників, задіяних у процесі створення інновації, бере на себе відповідальність за прийняття рішення щодо її практичного використання на підприємстві. Такі рішення, як правило, ризиковані і приймаються здебільшого вищим керівництвом підприємства або його власником. Тих, хто ініціює інновації, називають інноваторами.

Інноваторами є і фірми, які радикально змінюють свою діяльність, диверсифікують її відповідно до нових вимог ринку, використовують інноваційні підходи у взаємодії з партнерами, споживачами тощо.

Інноватор може ініціювати наукові дослідження та розроблення новинки силами самої фірми, а також придбання інновацій, що довели свою практичну цінність, в інших фірмах і їх подальше вдосконалення.

Ініціювання інновацій – рекомендації щодо вдосконалення науковотехнічної,

організаційної, виробничої або комерційної діяльності підприємства, метою яких є початок інноваційного процесу або його продовження (розвиток) [9].

Інноваційна діяльність та інноваційний процес за своїм змістом дещо різняться. Інноваційний процес є ширшим поняттям і охоплює всі стадії створення новинки – від ідеї до конкретного продукту, технології або послуги, які використовують у господарській практиці; всі етапи життєвого циклу інновації, у тому числі її дифузія у нові умови і місця застосування. А інноваційна діяльність – це дії людей, спрямовані на створення чи впровадження інновації на певній стадії інноваційного процесу [9].

Інноваційний процес – процес перетворення наукового знання на інновацію, яка задовольняє нові суспільні потреби; послідовний ланцюг дій, що охоплює всі стадії створення новинки і впровадження у практику.

Під час інноваційного процесу створюються не лише очікувані інноваційні продукти, а й супровідні інновації, які є результатом креативної (творчої) інноваційної діяльності на певному її етапі. Схему інноваційного процесу подано на рисунку. Вона має лінійний характер і є дещо спрощеною для кращого розуміння місця інноваційної діяльності в інноваційному процесі. Загалом, сьогодні інноваційний процес має більш ітеративний характер з можливістю повернення на попередні етапи з метою уточнення чи коректування наступних дій.

Інноваційна діяльність безпосередньо на кожному окремому підприємстві виникає на третьому етапі інноваційного процесу. Перший та другий етапи – наука та техніка – це більше справа макроекономічного масштабу. Підприємству власними силами важко реалізовувати дані процеси, тому воно виступає як забезпечуюча ланка впровадження та комерціалізації досягнень фундаментальних та прикладних досліджень та конструкторських розробок [9].

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

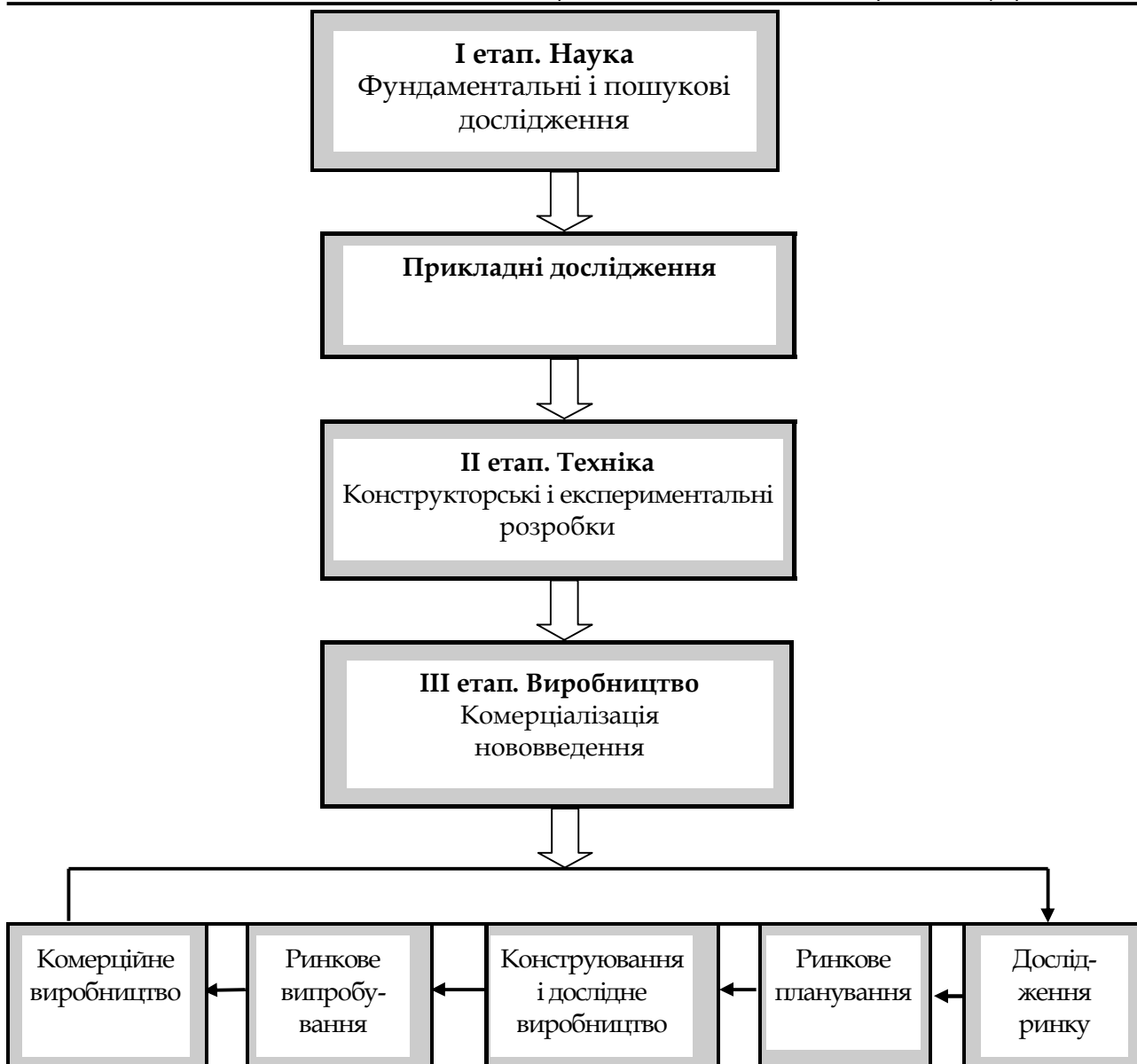

Рис. Загальна схема інноваційного процесу [9]

Сполучною ланкою в процесі виступає інноваційна інфраструктура, функціонування якої забезпечує взаємозв'язок між науково-технічною діяльністю (I та II етапи) та інноваційною діяльністю (III етап).

Інноваційна інфраструктура забезпечує організаційну, правову та економічну підтримку інноваційної діяльності на різних рівнях і в різних формах.

Інноваційна інфраструктура (лат. *infra* – нижче, *pud* і *structura* – побудова, розміщення) – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної дія-

льності [10].

Складовими інноваційної інфраструктури є фінансово-кредитні установи; зони інтенсивного науково-технічного розвитку (технополіси); технопарки (технологічні парки, агропарки, інноваційні парки); інноваційні центри (техно-логічні, регіональні, галузеві); бізнес-інкубатори; венчурні фірми, консалтингові (надання консультацій) фірми, компанії та ін. [10].

Інноваційна діяльність є невід'ємною складовою та перебуває у відношеннях динамічної єдності та боротьби протилежностей з процесом поточної виробничої діяльності організації. З одного боку, доб-

ре налагоджений виробничий процес має раціонально підібрані ресурсні складові і опирається нововведенням, оскільки це перешкоджає його стабільності, змушує вдаватися до змін, які не завжди приносять реальні результати. З іншого боку, для підтримання виробничої діяльності організації потрібно забезпечити конкурентоспроможність продукції, що неможливо без інновацій та оновлення. Лише постійна і систематична інноваційна діяльність забезпечує організації ефективність і довгострокове існування. Чим глибше нововведення проникають у використовувані матеріальні ресурси, тим більша віддача від вкладених у виробництво інвестицій, тим фундаментальніша і триваліша конкурентоспроможність підприємства.

Володіння інноваціями, які є стимуляторами розвитку підприємства, забезпечує перемогу в конкурентній боротьбі. Інноваційні проблеми набувають специфічного характеру в період ринкової трансформації. Очевидним є те, що вирішення проблем активізації інноваційної діяльності підприємств – головна запорука забезпечення успіху ринкових реформ. Крім цього, світовий досвід показує, що вихід з економічної кризи неможливий без активізації інноваційної діяльності. Для більшості підприємств інновації стають головним фактором розвитку [11].

Зважаючи на світовий досвід, необхідно зазначити, що в науковій думці високо розвинених країн акцент роблять не на цінновому механізмі конкуренції, а на інноваційних процесах, пов'язаних з поліпшенням усього виробничо-господарського потенціалу підприємства. Вітчизняні науковці також намагаються обґрунтувати національні інноваційні пріоритети, знайти дієві механізми залучення та ефективного використання інновацій.

Для підприємств, що створюють нову продукцію або застосовують нові технології, важко прийняти обґрунтовані рішення в умовах дуже низького рівня інформатизації окремих галузей, відсутності інформаційної взаємодії з іншими підприємствами і секторами економіки, міжгалузевої координації. Вирішення цієї проблеми можливе лише завдяки системному впровадженню найновіших інформаційних технологій. Окрім того забезпечення суб'єктів господа-

рювання надійною і достовірною інформацією про ринок, структуру і динаміку попиту, бажання і смаки клієнтів потребує впровадження інноваційного маркетингу, який спрямований на створення продукції ринкової новизни, що забезпечує якісно новий рівень задоволення потреб споживачів. Інноваційний маркетинг охоплює всі маркетингові завдання, пов'язані зі створенням і виведенням на ринок нових товарів, послуг, що, як відомо, забезпечують конкурентоспроможність. Основним завданням інноваційного маркетингу є дослідження комерційних перспектив нового продукту, тобто проведення маркетингових досліджень. У результаті підприємство одержить інформацію для обґрунтування технічних показників нововведень, щодо перспективних вимог до продукції, які відображають пріоритети споживачів і потенційний попит, що дозволить визначитися з обсягами виробництва, продажу інноваційного продукту, прийнятною ціною, тобто вихідними показниками для оцінки майбутньої ефективності і прийняття інноваційних рішень.

Нова модель економічного зростання, що ґрунтується на інноваційному типі розвитку, передбачає зміну самого поняття науковотехнічного прогресу. З'являються нові пріоритети: добробут, інтелектуалізація виробничої діяльності, використання високіх та інформаційних технологій, екологічність. Ця модель потребує нової фінансово-кредитної політики, ефективного стимулювання інновацій, розвитку наукомістких та скорочення природоексплуатуючих галузей – на макрорівні; зміни типу підприємницької діяльності, активного залучення до виробництва дрібного та середнього приватного бізнесу – на мікрорівні. Характерною ознакою нової моделі економічного зростання є широкий розвиток венчурного підприємництва, залучення ризикового капіталу до фінансування інноваційного бізнесу.

Проаналізувавши існуючі підходи до визначення сутності та складових інноваційної діяльності, можна запропонувати узагальнююче визначення, за яким інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на використання результатів наукових досліджень та розробок з метою отримання управлінських, правових, екологічних, нау-

ково-технічних, організаційних та комерційних ефектів, а також підвищення ефективності способів і засобів здійснення конкретних процесів, у тому числі освоєння виробництва нової продукції та технологій.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що інноваційна діяльність не має єдиного уніфікованого визначення і трактується вченими дещо по-різному. Це пояснюється, в першу чергу, тим, що інноваційна діяльність – комплексний, системний процес, який містить значну кількість підсистем та елементів, кожен з яких має значну вагу в цьому процесі і включається в нього на різних етапах інноваційного циклу. Але всі вчені сходяться на тій думці, що інноваційна діяльність є необхідною та невід'ємною складовою функціонуван-

ня будь-якого підприємства, організації чи системи. Оптимальне поєднання виробничої та інноваційної діяльності підприємства дає змогу не лише постійно вдосконалювати виробничий процес і продукцію, а й діяти на випередження, виявляти нові перспективні напрями чи форми бізнесу, диверсифікувати діяльність з метою задоволення нових суспільних потреб.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі полягають у необхідності розгляду кожної складової інноваційної діяльності як самостійних підсистем цілісного утворення із сукупністю взаємопов'язаних елементів, формування систем управління ними з урахуванням функціонального призначення та можливого напрямку впливу кожної з них.

Література

1. *Стеченко Д.М., Чмир О.С.* Методологія наукових досліджень: Підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 317 с.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України № 2314-VI від 03.06.2010 // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266–315.
3. *Фатхутдинов Р.А.* Инновационный менеджмент: Учебн. – М.: Интел-синтез, 2003. – 396 с.
4. *Луциків І.В.* Інноваційна діяльність в Україні: реалії сьогодення та перспективи розвитку // Інноваційна економіка. – 2010. – №8. – С. 22–26.
5. Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data, 3rd Edition, 1995.
6. *Гець В.М., Семиноженко В.П.* Інноваційні перспективи України: Монографія. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
7. Міждисциплінарний словник з менеджменту / За ред. Д.М. Черваньова, О.І. Жилінської. – К.: Нічлава, 2011. – 624 с.
8. *Шумпетер Й.* Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1982. – 453 с.
9. *Краснокутська Н.В.* Інноваційний менеджмент: Навч. посібник – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.
10. *Стадник В.В., Йохна М.А.* Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. – К.: Академвидав, 2006. – 464 с.
11. *Власенко В.В.* Управління інноваційною діяльністю підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01. – Х., 2009. – 20 с.

А.А. Маслюковская **ОСНОВНЫЕ НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СУЩНОСТИ И СОСТАВЛЯЮЩИХ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ, ЕЕ МЕСТО В ИННОВАЦИОННОМ ПРОЦЕССЕ И ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ**

Обобщены научные подходы к определению сущности и составляющих инновационной деятельности, определено ее место в инновационном процессе и необходимость реализации. Охарактеризованы взаимосвязи инновационной и общепроизводственной деятельности предприятия.